

ARHITECTURĂ ȘI FOTOGRAFIE

Răzvan Theo CHIRAC

Orașul înseamnă, într-o bună măsură, arhitectură. Clădirile, luate individual sau privite ca ansamblu, exprimă personalitatea urbei, dau nota caracteristică locului, ajungând subiecte pentru fotografi. Sunt luate în vizor acele clădiri care relevă spiritul epocii în care au fost înălțate, având în spate o vechime ce le sporește valoarea artistică. Aceasta îl determină pe privitor să aibă o reacție emoțională față de subiectul ales spre contemplare, să „vibreze” în timp ce admiră opera de artă. Pentru acest lucru, cel ce privește are nevoie de o minimă pregătire și de anumite cunoștințe pentru înțelegerea semnificațiilor istorice și artistice a ceea ce observă. Fotografii francez Nadar spunea că „*există oameni care știu să vadă și alții care nici nu știu să privească...*”. Sunt persoane (nu puține) lipsite de însușirea de a reține, de a-și întipări pe retină imagini vizuale. Multora le lipsește simțul proporțiilor geometrice și al culorilor, ei nefiind dotați cu însușirile de percepție necesare spre a fi captivați de creativitatea și originalitatea unei realizări arhitectonice. E adevărat că emoția estetică, armonia, echilibrul, frumosul sunt greu de transmis în arhitectură în lipsa talentului arhitectului.

Unele ilustrate, de ieri sau de azi, înfățișând variate clădiri râmnicene, pot fi considerate fotografii de arhitectură. Există de altfel o intimă legătură între fotografie și arhitectură, ambele reprezentând și întrunind linii, forme, tonalități, volume. Și una și alta sunt subordonate luminii, în sensul că aceasta pune în valoare rodul final. Jocul luminii și umbrelor, contrastul, însorirea, perspectiva și spațialitatea, redarea peisajului ambiant sunt tot atâția factori comuni, fără de care arhitectura și fotografia nu s-ar putea imagina.

Târgul Râmnicului are puține clădiri cu reală valoare arhitecturală. Sunt cele ce adăpostesc instituții publice, ridicate pe vremea regelui Carol I, când orașul a beneficiat de un *import* de civilizație urbană apuseană. Se adaugă câteva case particulare ale unor oameni cu stare din trecut. De reținut că, pe lângă avere, acești oameni aveau și gust, situație care cu greu se regăsește în zilele noastre.

Un caz aparte îl reprezintă *Complexul Brâncovenesc* – monument istoric și de arhitectură, încă prea puțin valorificat, lipsind de pe harta turistică a României.

Oraș de contact între deal și câmpie, având la bază un vechi vad comercial, Râmnicul s-a dezvoltat spontan în jurul nucleului negustoresc de pe malul stâng al râului, unde se afla o veche biserică din lemn, înlocuită mai apoi de ctitoria lui Mihail Cantacuzino. Comunitatea de aici alcătuia mahalaua *Vatra*. De jur-împrejurul ei, spre nord, est și sud, a crescut orașul, caracterizat printr-o dispoziție afânată a construcțiilor, casele având în jurul lor gospodării și terenuri cultivate. Principalele străzi se îndreptau spre această mahala centrală, marcată cu roșu (orașul era împărțit pe culori, în veacul al XIX-lea).

După ce Râmnicul devine reședință de județ (1862), peisajul urban începe să se modifice. Apar primele clădiri cu etaj pe Strada Victoriei, se trasează noi străzi, se înalță primele clădiri administrative. Cu alte cuvinte, orașul începe să fie sistematizat, centrul său căpătând un aspect european. Periferia crescută haotic continua să existe în mizerie și întuneric, în așteptarea unor vremuri mai bune. Modernizarea orașului a fost înlesnită de o serie de tineri primari, umblați prin țările apusului, unii dintre ei având o deosebită cultură: Costache Zamfirescu, Toma Bagdat, Iosef Oroveanu, Pavel Robescu, Octaviu Blasianu, Vasile Cristoforeanu, Sava Gherghiceanu, Constantin Lupescu, Vespasian Pella, Nicu Protopopescu, Nicolae Dicescu și alții.

Gara, Palatul Administrativ și de Justiție, Teatrul Comunal, Cazarma de Infanterie, Școala Primară Mixtă (actuala „Vasile Cristoforeanu”), Casa de Cultură sunt clădirile ce au reținut în cele mai multe rânduri atenția fotografilor. Probabil că ele au marcat și marchează în continuare (cele care au rămas în picioare) identitatea orașului nostru. Unele din aceste clădiri se constituie în veritabile jaloane temporale ale istoriei moderne și contemporane, simboluri vizuale ce au traversat valurile vremii. Ele au răzbit și luptele estetice, și comunismul, și modele schimbătoare.

De la combinația de origine bizantină a pietrei cu cărămidă aparentă, specifică stației feroviare, la eleganța franceză a Palatului Administrativ, de la sobrietatea cazarmei Regimentului de Dorobanți, la pitorescul bucolic al Teatrului Comunal, ochiul anonim și neastâmpărat al fotografului a fost în mod irezistibil atras de originalitatea și frumusețea acestor construcții. Cei care, în diverse momente din trecut, au așezat aparatul fotografic în fața acestor înfăptuiri arhitectonice, au simțit nevoia să transmită și altora – iconic – efigii ale târgului de pe apa Râmnicului. Alb-negru sau color, de pe vremea regilor sau a republicii, aceste ilustrate – crâmpeie istorice de netăgăduit – ne determină pe noi, cei ce le privim astăzi, să suferim la nivel spiritual o proiecție temporală care ne face contemporani cu secvența imortalizată de anonimul fotograf cu ani și ani în urmă. Refacem, prin timp, legătura cu lumea de

odinioară; recompunem bucată cu bucată trecutul. Fotografiile nu ne arată împietrirea trecutului ci, dimpotrivă, vibrația clipelor în succesiunea lor, nealterate de meandrele memoriei. Ele sunt firele, fragile ce-i drept, care leagă orașul de azi cu orașul de ieri, uitat și abandonat.

O experiență interesantă este analiza unor ilustrate succesive ale aceleiași clădiri. Vom constata o încărcătură ideologică diferită, în funcție de regimul politic existent în momentul realizării fotografiei. Puterea politică se exprimă, printre altele, și în peisajul urban, regimul căutând să-și afirme și să-și legitimeze autoritatea prin controlul simbolic asupra geografiei urbane. Astfel, schimbarea ordinii politice survenită la jumătatea secolului trecut, în urma căreia românii au pierdut mai tot ce câștigaseră între 1918 și 1938, a însemnat și o reconfigurare a spațiului urban. Dispar unele monumente și apar altele, se schimbă numele instituțiilor, ale unor străzi, sunt înlocuite simbolurile heraldice. Prin desființarea județelor, Prefectura se transformă în „Sfatul Popular al Raionului Râmnicu Sărat”, după cum vedem într-o imagine din anii '50. De pe fațada Școlii Primare Nr. 2 („Vasile Cristoforeanu”) dispăre stema regală; este amplasat în schimb – în fața școlii – un monument sovietic cu secera și ciocanul. Este demolat Teatrul Comunal din grădina publică (1948) și se construiește Teatrul Muncitoresc, la întretărirea străzilor Tudor Vladimirescu (fostă Carol I) și Amurgului (fostă Elisabeta Doamna), actuala Casă de Cultură. Este înlăturat, din fața Prefecturii, bustul lui Alecu Tătăranu, fost prefect liberal la sfârșitul secolului XIX. În locul său va fi așezat un mic monument dedicat răscoalei din 1907. Se dorea anularea memoriei colective a orașenilor și, în același timp, inculcarea unor mentalități în conformitate cu ideologia oficială. Modificarea toponimiei urbane venea și ea în sprijinul influențării memoriei colective, a alterării identității unui vechi oraș românesc, numele străzilor exprimând anumite simboluri și valori. Frecvențele schimbări de nume de străzi duc la pierderea unor istorii, a memoriei locului respectiv.

În deceniile șapte și opt apar vederi cu diverse obiective industriale – fabrica de țigarete sau cea de confecții – ilustrând conturarea unui oraș industrial, ce înlocuia treptat, treptat Râmnicul comercial din vremea înaintașilor. O vedere din anii '80 prezenta două imagini, una cu gara, efigie a trecutului, și una cu noile blocuri impersonale de pe strada Kogălniceanu, martori ai unui prezent în care frumusețea arhitecturii era strivită de hidoșenia imobilelor din epoca ceaușistă.

Modificarea geografiei citadine poate fi, într-o anumită măsură, decriptată examinând documente vizuale ale orașului din diverse perioade istorice. Cum nu dispunem de imagini fotografice mai vechi de o sută de ani, nu putem reliefa transformările suferite de harta orașului înaintea ultimului veac. Chiar cu fotografiile de care dispunem, este dificil să reconstituim trecutul real al așezării noastre. Sunt prea puține. Asta nu înseamnă că nu

putem încerca! Depășind imaginativ cadrul îngust al unei fotografii, putem întregi imaginea de ansamblu, putem umple în mod creator spațiul gol de jur-împrejurul laturilor cadrului. Doar în acest fel vom avea un tablou de ansamblu al peisajului citadin.

Urmărind și comparând imaginile fotografice realizate la diverse intervale de timp, surprindem evoluția (sau involuția) urbanistică și arhitecturală a unor zone semnificative ale orașului. Vedem ce străzi au avut mai mult de suferit, schimbându-și total înfățișarea și – opuse lor – străzile care și-au păstrat aspectul de odinioară. Observând cu atenție materialul iconografic, de la particular la general și cronologic, ne putem răspunde la întrebări de genul: „*Cum și de ce s-a metamorfozat geografia urbană?*” Pentru a găsi mai ușor răspunsuri, o privire asupra unor vechi planuri ale urbei este absolut necesară. Ele se dovedesc a fi excelente instrumente de lucru.

Exploatând fiecare detaliu din fotografii, punându-le sub lupă, descoperim că unele construcții, grădini, piețe, străzi sunt astăzi puțin altfel decât erau în urmă cu ani. Anumite clădiri au sărăcit din punct de vedere ornamental – Palatul Administrativ, Gara; altele au fost reînălțate – Colegiul Național „Al. Vlahuță”. Sunt monumente care au fost înglobate unor noi ansambluri urbane, diminuându-li-se în acest fel frumusețea – biserica Sf. Parascheva. Câteva răspântii au fost văduvite de statuile, felinarele ori havuzurile ce le împodobeau și care, tocmai din acest motiv, reprezentau subiecte pentru fotografii de odinioară.

Imagini vechi ori mai noi, familiare sau mai puțin, atât de aproape în spațiu și totuși atât de departe în timp... Un timp al transformărilor urbanistice având drept cauză creșterea însemnătății târgului de altădată, ce administra vechiul județ al Râmnicului Sărat, desfășurat între culmile domoale ale Furului și apele tulburi ale Siretului, la hotarul dintre Moldova și Țara Românească. Sunt imagini ce favorizează vizite mentale într-un oraș cunoscut, dar, în același timp, străin, vetust și demodat, plin de liniște și de moarte.

Efectul produs de *perspectivă* este un mijloc important de exprimare a orașului. Din punct de vedere fotografic, perspectiva este *o porțiune încadrată a unei priveliști*. Ea este creată în funcție de punctul de stație ales, de construcția sau ansamblul urban ce constituie subiectul și de un câmp intermediar. Toate aceste elemente trebuie să fie compatibile între ele. Perspectiva poate fi convergentă, cum este cazul vederii cu Bulevardul Gării, unde privirea alunecă de-a lungul străzii și se oprește la clădirea ce i-a dat numele. Perspectiva divergentă se observă la fotografiile ce au ca subiect o piață, un monument, de unde pornesc una sau mai multe străzi. După analiza subiectului din prim-plan, privirea iscoditoare caută detalii semnificative în planul de mijloc și în cel de fond. Un exemplu grăitor este o ilustrată interbelică cu strada Victoriei, în care punctul de stație este la răspântia

străzilor Victoriei și Mare. Subiectul este fântâna arteziană care potența odinioară efectul plastic al piațetei. De o parte și de alta – clădiri cu unul sau două nivele, ce delimitează unghiul vizual, închizându-l în fundal, unde se distinge calcanul unui imobil cu etaj.

Perspectiva frontală prezintă, de regulă, fațada unor clădiri, fiind cea mai indicată în abordarea fotografiei de arhitectură. Este varianta preferată de cei care au luat în vizor Palatul Administrativ. Imaginile luate dintr-un unghi ce permite vederea simultană a fațadelor principală și laterală, reprezintă o alegere inspirată și interesantă, care nu face decât să pună în valoare o operă arhitectonică. Gara, Cercul Militar sau Primăria au fost fotografiate în timp dintr-un asemenea unghi. Puse una lângă alta, imaginile frontale pot reprezenta începutul unui studiu de arhitectură comparată. Ele mărturisesc înclinațiile și gusturile arhitecților. Hotarul dintre secolele XIX și XX marchează o perioadă propice pentru arhitectura marilor clădiri. Modernizarea instituțiilor statului a determinat apariția unor clădiri reprezentative în centrele marilor orașe. Este perioada în care pecetea arhitecturală franceză începe să fie contracarată de ofensiva unui stil «național», promovat de arhitecți precum Ion Mincu și Petre Antonescu.

Chiar dacă Râmnicul nu este un oraș mare și nu se poate lăuda cu prea multe opere de arhitectură, trecătorul curios descoperă încă în geografia orașului reperi arhitecturale reprezentative. Cel inițiat deosebește o clădire în stil neoclasic (cum este Banca Comercială), de una în manieră eclectică (Primăria sau Casa Lupescu), ori de alta în stil neoromânesc (Casa Iteanu). De asemenea, poate urmări materialele naturale de construcție utilizate de-a lungul timpului, cu calitățile lor caracteristice, ce imprimă expresivitate clădirilor, aduc natura în construcții, contribuind la crearea unei atmosfere specifice. Valorile estetice obținute prin pietre artificiale sau de beton armat sunt inferioare celor produse de rocile naturale. Impresia plastică și „căldura” degajate de calcarul tocit al treptelor ori de granitul ros de timp al bordurilor și pietrelor cubice nu pot fi transmise de imitațiile ieftine folosite în ziua de azi.

Cu sau fără oameni, strada este un subiect plin de poezie. Aspectul său se schimbă în funcție de direcția luminii ori de anotimp. Plastica sculpturală a luminii de după-amiază, ce mângâie blând fațadele ornamentate ale caselor de altădată, oferă celor interesați satisfacții estetice. Un raid pe vechile străzi ale târgului, într-o după-amiază de octombrie, de exemplu, scoate la iveală fațete nebănuite ale Râmnicului. De la firidele retrase succesiv ale turlei bisericii „Adormirea”, la stucaturile Colegiului „Al. Vlahuță”, de la pridvorul brâncovenesc al Casei Domnești, la arcele de piatră ale gării, râmniceanului i se dezvăluie o succesiune de chipuri ce personalizează orașul.

Sunt străzi frumoase și străzi urâte, mari sau mici, vechi sau noi, denumite inspirat ori nu, străzi care au în spate o istorie sau străzi anonime,

fără trecut. Le străbatem în grabă sau pe îndelete, pe jos sau cu mașina, atenți la ceea ce se petrece de o parte și de alta ori indiferenți la spectacolul străzii. Uneori, după mulți ani de umblet, realizăm că nu știm mai nimic despre ele. Începem atunci să întrebăm ici și colo, să citim câte o carte găsită prin podul bunicilor, să *decriptăm* vechi imagini fotografice. Dar nu toți vom afla secretele urbei. Doar cei care nu se plictisesc stând de vorbă cu bătrânii dornici să-și depeze amintirile, cei ce deschid cu înfrigurare gazetele îngălbenite de odinioară, fascinați la vederea unei fotografii a urbei de altădată, vor pătrunde misterul unei lumi învăluite de liniștea și pacea trecutului.

Străzile „trăiesc” mai mult decât oamenii care le străbat. Au o memorie ce se pierde în timp, odată cu dispariția unor oameni, case, amintiri. Doar câțiva împătimiți se încumetă să afle poveștile acestor străzi, scormonind în trecut, tâlcuind istoriile din spatele plăcuțelor cu numele străzilor. Vinovați de o nostalgie spre care îi împinge prezentul, aceștia visează la orașul de altădată, cunoscut din istorisirile bunicilor și străbunicilor, cu aura sa de mister și pitoresc. E un drum de-a lungul căruia fiecare poate inventa propriile istorii.

Așadar, arhitectură și fotografie – două căi de cunoaștere și conștientizare a ceea ce se află lângă noi, de identificare a rădăcinilor din noi. Hoinărind mai adesea pe străzile Râmnicului, atenți la ceea ce se află de o parte și de alta, mergând încet, ascultând poveștile de demult, pe care zidurile bătrâne le șoptesc celor ce vor să le asculte, vom reînvia o lume revolută, pe veci apusă, în care au trăit bunicii și străbunicii noștri.

Résumé

La modification de la géographie citadine peut être, en quelque sorte, décryptée en examinant les documents visuels de la ville appartenant à des différentes périodes historiques. Vu qu'on ne dispose pas d'images photographiques plus vieilles d'une centaine d'années, on ne peut pas relever les transformations souffertes par la carte de la ville avant le dernier centenaire. Même à l'aide des photos dont on dispose maintenant il est difficile de reconstituer le passé réel de notre localité. Elles sont trop insuffisantes. Mais ça ne veut pas dire qu'on ne peut pas essayer! En dépassant à l'aide de l'imaginaire le cadre étroit d'une photo, on peut compléter l'image d'ensemble, on peut remplir de manière créative l'espace vide autour des bords du cadre. C'est la seule manière d'avoir un tableau d'ensemble du paysage citadin.

Mahalaua VATRA la 1900 - Casa familiei *Minovici* (sursa - Revista "Cultura", Adrian Majuru)

Strada Victoriei, anii '20

Hala de carne și pește, anii '30

Palatul Administrativ și de Justiție al județului Râmnicu Sărat, perioada interbelică

Casa de Cultură, anii '70

Strada Kogălniceanu (E 85), anii '80